

مروری بر تجربیات کشورهای مطرح در بیمه محصولات کشاورزی و شیوه پذیرش ریسک

گردآورنده: احسان جلالی لوانسانی

- کارشناس ارشد اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز

مکیده

امروزه به واسطه رشد و توسعه فناوری و بهره‌گیری از آن در رشته‌های مختلف، زمینه لازم جهت بهره‌برداری از منابع طبیعی به خصوص زمین‌های زراعی برای انسان‌ها فراهم شده است. به طوری که با استفاده از دانش مهندسی، علوم کشاورزی و ماشین‌آلات فنی ویژه در این بخش، زمینه رشد و توسعه محصولات کشاورزی بیش‌ازپیش نمودار گشته است و باتوجه به نیاز انسان و تعریف محصول استراتژیک در هر منطقه، سرمایه‌گذاری عظیمی در این بخش صورت می‌پذیرد. از سوی دیگر باتوجه به اشتغال‌آفرینی بخش کشاورزی و همچنین تولید ثروت، این بخش از سوی دولت‌ها نیز مورد توجه قرار می‌گیرد و از آنجا که مفاصل این ثروت و سرمایه‌گذاری صورت‌گرفته به واسطه در معرض بودن ریسک، بسیار مائز اهمیت است، فعالان این حوزه، به‌عنوان بخش خصوصی و دولت‌ها به واسطه قابل توجه بودن خسارات در صورت وقوع و تحقق ریسک در زمینه محصولات کشاورزی (هاکارهای ویژه‌ای را در خصوص مفاصل و مراقبت از محصولات کشاورزی و همچنین تهیه پوشش‌های مناسب بیمه‌ای در جهت جبران زیان‌های ناشی از تحقق ریسک در بخش کشاورزی به‌عمل می‌آورند که بهره‌مندی از این تجربیات به خصوص شناخت تجربیات کشورهای دارای محصولات کشاورزی ویژه و سطح زیرکشت بالا در جهت اتخاذ تصمیم‌گیری مدیران، در تمت پوشش قراردادن محصولات کشاورزی بسیار مائز اهمیت است. از این‌رو در این مقاله تا مد امکان به این مهم پرداخته شده است.

واژگان کلیدی:

ریسک، بیمه محصولات کشاورزی، مدیریت ریسک، بیمه اتکایی، فسارت فایعه‌آمیز، ریسک بیمه‌پذیر، فناوری محصول

مقدمه

نوع پوششش عملاً برای بخش خصوصی غیر عملی است. لذا حضور شرکت‌های خصوصی و تعاونی در این بخش و واگذاری بخشی از ریسک به صورت اتکایی نزد دولت ضروری است که البته اجرای آن نیز نیازمند بسترسازی مناسب و ایجاد زیرساخت‌های لازم در امر کشاورزی به‌طور عام و صنعت بیمه به‌طور خاص است.

باتوجه به موارد فوق برای اطلاع از وضعیت بیمه محصولات کشاورزی، توجه به تجربه برخی از کشورهای مطرح در این زمینه برای تبیین استراتژی مناسب و ارائه راهکارهای بیمه‌ای، بسیار حائز اهمیت است.

۱. کشورهای مورد مطالعه

بیمه محصولات کشاورزی جذابیت لازم را برای بخش خصوصی صنعت بیمه ندارد؛ زیرا آنها به تنهایی قادر نیستند خسارات احتمالی ناشی از وقوع خطر در این بخش را جبران کنند و عملیات بیمه‌ای آن را اجرا کنند یا تمایل چندانی به فعالیت در این رشته ندارند، بنابراین دخالت دولت در مطالعه، طراحی و اجرای برنامه بیمه کشاورزی اجتناب‌ناپذیر است و با ارائه تسهیلات لازم دولتی در صورتی که نقش و وظایف هر سازمان به

به‌طور کلی در اکثر کشورها با توجه به هزینه‌بر بودن عملیات بیمه محصولات کشاورزی و ریسک‌پذیری بالای آن و با توجه به تقسیم‌بندی‌های مطرح‌شده در این بخش، دولت نقش بسزایی ایفا می‌کند و حتی در برخی از کشورها که عملیات بیمه‌ای محصولات توسط شرکت‌های بیمه خصوصی ارائه می‌گردد باز نزد دولت به صورت اتکایی واگذار می‌شود و در نهایت پوشش‌دهنده اصلی ریسک‌های بخش کشاورزی را می‌توان دولت به حساب آورد؛ به عبارت دیگر در اکثر کشورها گسترش و توسعه بیمه کشاورزی، از طریق مشارکت بخش خصوصی و تعاونی، با حمایت دولت به عنوان بیمه‌گر اتکایی، تحقق یافته است. حتی در برخی موارد نیز که دولت در این زمینه به شکل جدی وارد شده است به دلیل هزینه سرانه بالای بیمه و همچنین هزینه تهیه و تأمین بذر و به کارگیری مروجان کشاورزی این حرکت متوقف شده است (تجربه مکزیک) و از سوی دیگر به دلیل گستردگی ریسک و حجم بالای خسارت در صورت وقوع ریسک و عدم توانایی شرکت‌های بیمه خصوصی، پذیرش این

پیش از آنکه به بیان تجربیات کشورهای مورد بررسی پردازیم، برای تبیین این امر که چرا غالباً بیمه‌گران تجاری در پذیرش ریسک محصولات کشاورزی ناتوان می‌باشند به بررسی نقش دولت در فرایند بیمه محصولات کشاورزی اشاره نموده و سپس با بررسی تجارب کشورهای مورد مطالعه، فرایند پذیرش ریسک در این زمینه را بررسی می‌کنیم.

۲. نقش دولت در بیمه کردن محصولات کشاورزی

چون بسیاری از خطرات بیمه شده در نظام بیمه دولتی اساساً بیمه‌ناپذیرند یا وقوع آنها چنان رایج است که تحت پوشش قرارداد آنها در قالب بیمه، گران تمام می‌شود (همانند بیمه محصولات کشاورزی) و در صورت حمایت بیمه‌ای نیز در جهت جبران خسارت باید یارانه زیادی برای آن از سوی بیمه‌گران پرداخت شود، گاهاً بیمه‌گر، خود را در سال‌هایی که زیان ناشی از تحقق خطر زیاد باشد، بیمه‌اتکایی می‌کند و به ندرت دولت در چنین شرایطی بیمه‌گر را ملزم به بازپرداخت وجوه ناشی از جبران خسارت می‌کند، به استثنای مواردی خاص (مانند ایالت متحده، کانادا) که در این موارد نیز براساس مذاکره محقق با کارشناسان صندوق بیمه محصولات کشاورزی، نهایتاً دولت به‌عنوان بیمه‌گر اتکایی نهایی مطرح می‌شود. به استثنای موارد نادر که شرکت‌های

روشنی بیان و تعریف و تبیین گردد می‌توان امیدوار بود که بیمه کشاورزی امکان‌پذیر است.

بعضی از کشورها مؤسسه‌هایی نظیر مؤسسه بیمه سپرده و شرکت تضمین اعتبارات (هند) و طرح بیمه تضمین اعتبارات کشاورزی (نیجریه) را به منظور تشویق مؤسسه‌های مالی برای تضمین بازپرداخت اعتبارات کشاورزی تأسیس کرده‌اند.

معمولاً برای ارائه پوشش بیمه در سطح بین‌المللی، بیمه‌گران اطلاعات زیر را درخواست می‌کنند.

- مشخصات کامل بیمه‌گذار و شرکت بیمه مربوطه؛
 - نوع محصولی که پوشش بیمه‌ای برای آن تقاضا شده است؛
 - منطقه جغرافیایی و وسعت آن؛
 - تجزیه و تحلیل ریسک و داده‌های آماری مهم مربوطه؛
 - مبنای غرامت و ارزیابی خسارت؛
 - میزان حق بیمه و وجود هرگونه کاستنی؛
 - خلاصه شرایط و تعهدات بیمه‌نامه؛
 - نحوه مدیریت و اداره شرکت بیمه.
- پس از کسب اطلاعات لازم، شرایط و محدودیت‌های مشخصی را در قرارداد بیمه که معمولاً در قالب قرارداد بیمه اتکایی صورت می‌پذیرد گنجانده و سپس به قبول ریسک در قالب آن قرارداد می‌پردازند.

$$Z = \frac{\text{هزینه‌های اجرایی + متوسط غرامت‌ها}}{\text{حق بیمه دریافتی از کشاورزان}} < 1$$

نکته قابل توجه در این زمینه آن است که بیمه محصولات زراعی و دامی همواره در برآوردن این شرایط ناکام می‌ماند و نسبت معرفی شده نوعاً بزرگ‌تر از ۱ است.

پیداست که بدون انتقال وجوه هنگفت دولتی، بیمه‌گران نمی‌توانند به بقای خود ادامه دهند، بر این اساس در سال‌های (۱۹۸۰-۱۹۷۵) به‌عنوان مثال در برزیل برای هر دلار حق بیمه گرفته‌شده، ۳/۸۵ دلار خسارت پرداخت شده است، تجربه کاستاریکا و مکزیک نیز مشابه است.

جدول ۱ نتایج مالی بیمه محصولات کشاورزی در هفت کشور جهان را نشان می‌دهد. که در آن میانگین حق بیمه گرفته‌شده از کشاورز (P)، هزینه‌های اجرایی (A)، میانگین غرامت‌ها (I) می‌باشد، در این جدول هفت برنامه بیمه محصولات کشاورزی آورده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود در هر هفت کشور مورد مطالعه نسبت مذکور بزرگ‌تر از ۱ است و این امر بیمه کردن محصولات کشاورزی را با چالش مواجه می‌کند.

لازم به ذکر است که شرکت‌های خصوصی نیز با توجه به بررسی‌های به‌عمل‌آمده به جز موارد نادر و آن

بیمه‌گر به‌واسطه حجم کم خسارت و توان مالی می‌توانند از عهده پرداخت خسارت برآیند و آن را پرداخت نمایند. (Report of examination of ..., 2008).

در واقع دولت به‌عنوان بیمه‌گر اتکایی نهایی، بیمه‌گذار و شرکت بیمه را تحت حمایت قرار می‌دهد. دولت با پرداخت یارانه به بیمه‌گذار بخشی از هزینه‌های بیمه‌ای بیمه‌گذار (حق بیمه) را پرداخت می‌کند و ازسوی دیگر در هنگام بروز خسارت خود به‌عنوان بیمه‌گر اتکایی خسارت اتفاق افتاده را پوشش می‌دهد. برای آن که بیمه‌گر بتواند بدون حمایت دولت از نظر مالی روی پای خود بایستد باید میزان متوسط مخارج سالانه خود یعنی غرامت‌ها به اضافه هزینه‌های اجرایی را پایین‌تر از ارزش متوسط حق بیمه‌هایی که از کشاورزان می‌گیرد، نگاه دارد.

در صورتی که متوسط هزینه‌های اجرایی را با (A)، متوسط غرامت‌ها را با (I) و متوسط مبلغ حق بیمه‌های گرفته‌شده از کشاورزان را با (P) نشان دهیم نسبت (A+I) به (P)، که آن را با (Z) نشان می‌دهیم باید کوچک‌تر از ۱ باشد تا بیمه‌گر از نظر مالی قادر به ادامه کار باشد و بتواند فعالیت بیمه‌ای پایدار ارائه کند و به عبارتی:

$$\left(Z = \frac{A+I}{P} < 1 \right)$$

هم در یک شرایط خاص، فقط در مورد یک محصول خاص توان بیمه‌گری دارند.

حال با توجه به آنچه ذکر شد می‌توان بیان داشت که اگر یارانه لازم باشد، چهارچوب آن باید به گونه‌ای دقیق طراحی گردد که از هدر رفتن منابع جلوگیری شود، همچنین منابع آن هم باید کاملاً مشخص باشد.

اگر دولت هم می‌خواهد بیمه اتکایی را اجرا کند، شرایط آن باید کاملاً معلوم باشد تا از احتمال غفلت و عدم توجه بیمه‌گران جلوگیری کند و بدین وسیله کلیه خسارت‌های وارده را به نحو صحیح مورد ارزیابی قرار داده و عدم ارزیابی صحیح خسارات را به حساب عوامل قهری طبیعی نگذارند و باعث ضرر و زیان نگردند (نیکویی، ۱۳۸۸).

ولی ذکر این نکته لازم است که در درجه اول کدام یک از روش‌های پیاده‌شده در اجرا توانسته است گامی مثبت در جهت نیل به اهداف اساسی و حمایت از بیمه‌شدگان طی کند؟ از این رو در این مقاله به بیان تجربیات کشورهای مطرح در این خصوص پرداخته‌ایم:

- فیلیپین

کشورهای شرق آسیا، هر چند در سال‌های اخیر،

ساختار اقتصادی صنعتی پیدا کرده‌اند، اما زیربنای کشاورزی و وابستگی غذایی آنها به محصولات کشاورزی موجب شده است تا از راهکارهای نوین و علمی برای توسعه و بهبود فرایند اقتصادی کشاورزی به‌طور کلی بهره‌مند گردند.

در میان این کشورها، جمهوری فیلیپین از عملکرد بهتر و گسترش فعالیت بیشتری بهره‌مند است. نحوه بیمه محصولات کشاورزی در این کشور بدین قرار است که کشاورزانی که در جهت تولیدات خود از محل برنامه اعتباری دولت وام می‌گیرند، بیمه محصولات کشاورزی برای آنها اجباری و برای کشاورزانی که به‌طور شخصی، نیازهای مالی خود را تأمین می‌کنند یا از دولت وام نمی‌گیرند، اختیاری است.

طرح فیلیپین براساس روش نقد «پرداز و بیر» قرار دارد، برای کشاورزانی که پوشش بیمه‌ای خود کار یا اجباری دارند حق بیمه از سوی بانک کسر و پس از کسر کارمزد به حساب نزدیک‌ترین دفتر منطقه‌ای شرکت بیمه واریز می‌شود. بانک، کار نماینده بیمه را انجام می‌دهد (Ethan, 2011).

بیمه محصولات کشاورزی در فیلیپین توسط شرکتی

جدول ۱. کارکردهای مالی هفت برنامه بیمه محصولات کشاورزی در هفت کشور جهان

نام کشور	نام سازمان بیمه‌گر	دوره بیمه‌ای	I/P	A/P	A+I/P
برزیل	PROAGRO	۱۹۸۵-۹۰	۳/۶۲	۰/۲۳	۳/۸۵
کاستاریکا	INS	۱۹۷۰-۸۲	۴/۰۷	۰/۲۸	۴/۳۵
اسرائیل	INFRA	۱۹۸۰-۸۵	۱/۴۴	۰/۰۹	۱/۵۳
ژاپن	وزارت کشاورزی	۱۹۷۷-	۱/۴۸	۱/۱۷	۲/۶
مکزیک	ANAGSA		۱/۹۶	۰/۲۷	۲/۲۳
فیلیپین	PCIC		۳/۵۵	۱/۷۸	۵/۳۲
ایالات متحده	FCIC		۲/۰۳	۰/۵۱	۲/۵۴

به‌طور تجربی آغاز شد و اهداف ذیل را دنبال کرد (Sekhar, 2003).

- بیمه اهرمی جهت ترویج استفاده از روش‌های نوین؛
- بیمه ابزاری جهت حمایت از سرمایه‌گذاران در بخش کشاورزی؛

- تأمین بیمه‌ای ابزار تضمین برای بانک‌ها.
در سال‌های اخیر دولت هند با فشار بر شرکت‌های بیمه تعاونی - دولتی، همگی آنها را تعاونی کرد و کشاورزان را تشویق به خرید سهام از آنها نمود و در مقابل نیز با ارائه وام‌های اعتباری و قبول بیمه اتکایی شرکت‌های بیمه خصوصی با نرخ‌های بسیار نازل، پای بخش خصوصی را در امر بیمه محصولات کشاورزی باز کرد (Ethan, 2011).

بدین ترتیب انتقال مسئولیت از دولت به تعاونی‌های خصوصی - دولتی و سپس به تعاونی‌ها و بخش خصوصی با تدبیر و صبر و حوصله بسیار در هند با موفقیت انجام گرفته است.

از سوی دیگر باتوجه به این نکته که کارگزاران بین‌المللی در هند نیز در زمینه پذیرش ریسک کشاورزی در قالب پوشش اتکایی فعالیت می‌کنند، توجه به دیدگاه یک کارگزار بین‌المللی بیمه^۲ که مبادرت به قبولی پوشش‌های اتکایی می‌کند و باتوجه به سوابق فعالیت، علاقه‌مند به فعالیت در زمینه بیمه محصول کشاورزی^۳ در ایران است و اطمینان دارد که بهترین خدمات را ارائه می‌کند و به‌صورت تخصصی در این رشته فعالیت نموده و مایل به همکاری با اکثر کشورها در زمینه بیمه محصولات کشاورزی است، در جهت شناسایی و شیوه بیمه‌گری در این رشته بسیار حائز اهمیت است.

این کارگزار بیمه‌ای، عدم وجود اطلاعات کافی درباره بیمه محصولات کشاورزی را مانع اصلی فعالیت حرفه‌ای و گسترده در این رشته معرفی کرده است و مواردی را که به‌صورت تجربی در برخی از کشورها به مرحله اجرا درآمده است را به شرح ذیل بیان می‌دارد:

با همین نام که دولتی است صورت می‌پذیرد و پوشش اتکایی آن نیز توسط بیمه‌گران داخلی صورت می‌گیرد.

- اسپانیا

در اسپانیا نیز بیمه محصولات کشاورزی در سه بخش اجرا می‌شود.

- گروهی از بیمه‌گران خصوصی کشاورزی؛

- کنسرسيوم؛

- وزارت کشاورزی.

مؤسسات خصوصی فعال در این کشور ۶۱ شرکت هستند که همگی، اعضای یک صندوق بیمه مشترک را تشکیل می‌دهند و این صندوق تحت مالکیت شرکت‌های بیمه خصوصی است. این صندوق تمام عملیات بیمه‌ای از صدور بیمه‌نامه تا تصفیه خسارت را برعهده دارد و دولت در سطح وسیعی، برنامه محصولات کشاورزی را بیمه اتکایی می‌نماید. یا به‌عبارت‌دیگر بیمه محصولات کشاورزی به‌طور کلی تحت پوشش اتکایی دولت قرار می‌گیرد (نیکویی، ۱۳۸۸).

- ژاپن

در ژاپن که ۱۴٪ از خاک آن قابلیت کشت دارد، بیمه محصولات کشاورزی در سه سطح انجام می‌شود در سطح شهرستان از طریق انجمن (تعاونی)، در سطح استان از طریق فدراسیون و در سطح کشور از طریق دولت که انجمن، قسمتی از خسارت را نزد فدراسیون، بیمه اتکایی می‌کند و فدراسیون نیز به همین نسبت تحت پوشش اتکایی دولت قرار می‌گیرد. هر یک از سطوح برای خود گروه‌های تعیین خسارت دارند. در این کشور در مورد شالی، بیش از نیمی از حق بیمه‌هایی که بیمه‌گذاران باید پردازند به‌صورت یارانه توسط خزانه ملی پرداخت می‌شود و در هنگام وقوع خسارت نیز دولت به‌عنوان حامی اصلی مطرح و نسبت به جبران ضرر و زیان اقدام می‌کند!

- هند

در هند از سال ۱۹۷۲ طرح بیمه محصولات کشاورزی

۱. آمار ارائه شده باتوجه به مستندات موجود در طرحنامه‌های طبقه‌بندی شده در واحد تحقیقات صندوق بیمه محصولات کشاورزی اخذ شده است.

2. J.B.Boda Reinsurance

3. Crop Insurance

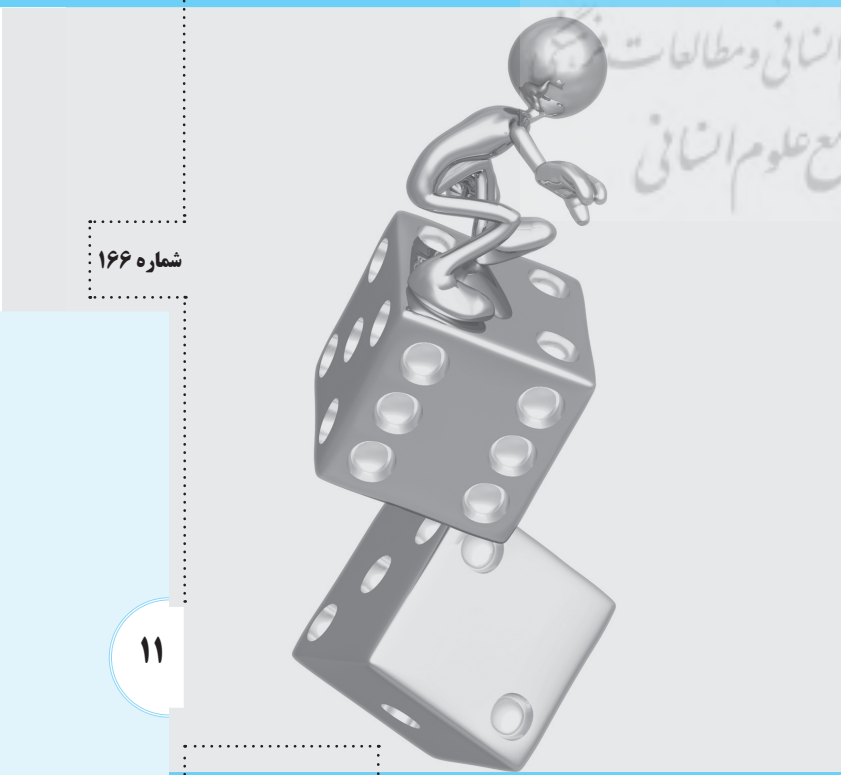
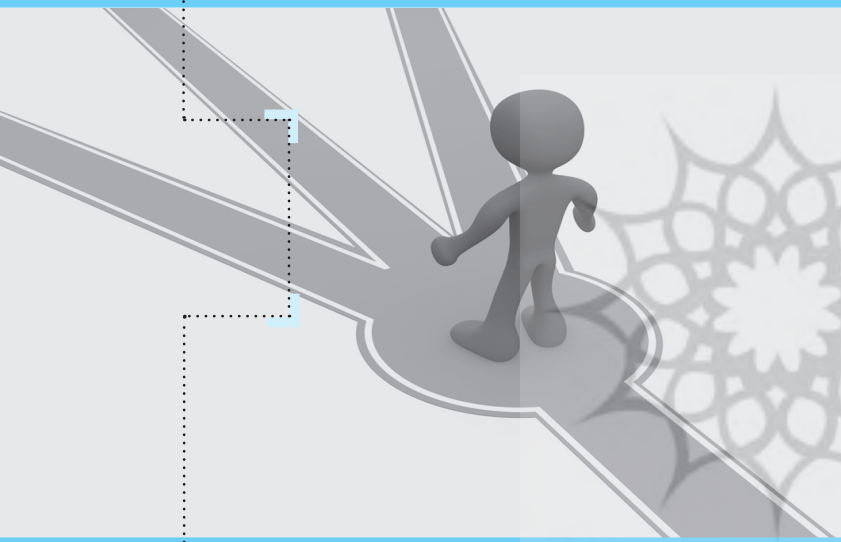
هیچ کشوری نمی‌تواند طرح اجرایی در یک کشور دیگر را در خصوص بیمه کشاورزی به نفع خود به اجرا درآورد چرا که طرح مناسب بیمه‌ای باید با توجه به نیازمندی‌ها و درخواست‌های خاص هر کشور و مطابق با ویژگی‌های منطقه‌ای و شرایط آب‌وهوایی خاص همان کشور طراحی گردد و صرفاً اصول بیمه‌گری و مکانیزم‌های اجرایی و عملیاتی که مشابه است و قابلیت اجرا دارد قابل تعمیم در کشور دیگر می‌باشد ولی ساختار و شیوه عملیات بیمه‌گری از کشوری به کشور دیگر متفاوت است.

تجربیات گذشته در بسیاری از کشورها نشان داده که بیمه محصولات کشاورزی در معرض خسارات سنگین است، از این رو کشورهای بیمه‌گران آنها می‌خواهند بیمه محصولات کشاورزی را برای اولین بار اجرا کنند باید بیمه‌گرانی را که دارای دانش فنی لازم و آماده حمایت همه جانبه از آنها هستند، جستجو کنند.

از دیدگاه این کارگزار بیمه‌ای در زمینه انجام عملیات بیمه‌گری در زمینه محصولات کشاورزی قبل از هر گونه فعالیت، دسترسی به اطلاعات همچون در دسترس بودن، اقتصادی بودن، درآمد حق بیمه، شرکت‌های صادرکننده، بیمه‌گران اتکایی، تجربه در روش‌های ارزیابی خسارت و وضعیت نیروی کار آموزش دیده بسیار لازم و ضروری شناخته شده است. همچنین نوع قرارداد بیمه محصولات کشاورزی در بیمه اتکایی را به صورت مشارکت یا قرارداد توقف خسارت توصیه می‌کند، اما در زمینه نوع و زمان آن باید با بیمه‌گران اتکایی مذاکره شود.

این کارگزار، طرح آزمایشی بیمه‌های ارائه شده در هند و شرایط و تعهدات ذکر شده در آن را یک نمونه از عملکرد اجرایی و موفق خود به حساب می‌آورد که در آن توجه به فصل و نوع محصول، اختیاری یا اجباری بودن قرارداد، منطقه پوشش و نرخ و شرایط بیمه‌ای و نحوه پرداخت و ارزیابی خسارت و همچنین میزان حداکثر ریسکی که تحت پوشش قرار می‌گیرد را به عنوان عوامل مؤثر در قبول و پذیرش ریسک کشاورزی مدنظر قرار داده و این عوامل را از نکات مثبت در قبول و اتکایی نمودن این

نوع ریسک معرفی می‌کند.

به‌طور صریح عواملی چون علت حادثه، استثنائات، شرایط و نحوه جبران غرامت و مدت بازپرداخت و مراحل رفع اختلاف و همچنین میزان تخفیف بیمه‌ای و نرخ بیمه را به‌عنوان عوامل مؤثر در پذیرش ریسک‌های کشاورزی مطرح نموده و توجه به آن را توصیه کرده است.

- مکزیک

در این کشور بیمه محصولات کشاورزی در سطح ملی صورت می‌گیرد. در حال حاضر در این کشور نیز عملیات بیمه‌ای توسط شرکت‌های بیمه خصوصی - تعاونی به اجرا در می‌آید و دولت با قبول اتکایی کردن قراردادها آنان را مجبور به ارائه پوشش‌های بیمه محصولات با نرخ مناسب کرده است (خانی، ۱۳۸۹).

- شیلی

در شیلی شرکت بیمه خصوصی سی‌ان‌اس اقدام به پذیرش بیمه محصولات کشاورزی کرد که بنا به دلیل نداشتن تجربه و سابقه ناچار شد از تجربیات کشورهای دیگر به خصوص آمریکا و اروپا استفاده کند و تصمیم گرفت بیمه محصولات را در مورد کشاورزان بزرگ تجاری اعلام و اجرا کند. در نحوه پرداخت خسارت نیز ۳۰٪ آن بر عهده کشاورز و بقیه تحت پوشش شرکت بیمه است که ۱۰٪ توسط شرکت CNS و مستقیماً پرداخت می‌شود و ۱۰٪ توسط سایر بیمه‌گران داخلی کشور و مابقی توسط بیمه‌گران بین‌المللی - عمدتاً بیمه‌گران اروپایی - پوشش داده می‌شود (خانی، ۱۳۸۹).

تجربه این کشور نشان داده است که هر طرح بیمه‌ای که با کشاورزان خرده مالک مرتبط است ناگزیر باید اجباری باشد و در مقابل نظام بیمه‌ای اختیاری محصولات برای مالکان بزرگ و سرمایه‌داران کلان مناسب است.

- کانادا

در سال ۲۰۰۴ میلادی برنامه جدید سیاست‌های کشاورزی دولت کانادا مطرح و معرفی شده که بر پایه ۵ رکن اصلی تشکیل شده است که مهم‌ترین بخش آن

مدیریت ریسک است.

سیستم مدیریت ریسک در بخش کشاورزی کشور کانادا عمدتاً دولتی است و هدایت آن توسط دولت فدرال و دولت‌های ایالتی به‌عنوان بیمه‌گر صورت می‌پذیرد.

یکی از اهداف مهم برنامه جدید دولت کانادا تشویق بخش خصوصی جهت مشارکت در بیمه محصولات کشاورزی است. در حال حاضر شرکت‌های بیمه خصوصی به‌صورت محدود عوامل خطری مانند تگرگ و خسارت وارده به گلخانه‌ها و عوامل منجر به مرگ حیوانات اهلی را بیمه می‌کنند.

بخش مدیریت ریسک در چهارچوب سیاست‌های کشاورزی کانادا برنامه‌های حمایتی متفاوتی ارائه کرده است که از آن جمله می‌توان به بیمه تولید و برنامه ایجاد ثبات درآمد یا به عبارتی حمایت از درآمد در مقابل عوامل خسارت‌زا اشاره کرد. در گذشته این روند از تغییر بیمه محصول به بیمه تولیدات تغییر یافته بود. که هم اکنون با احتساب سطوح زیر کشت گیاهان و درصد اراضی تحت پوشش بیمه، تولید در کشور کانادا معادل ۴۵٪ کل سطح زیر کشت است و براساس اطلاعات موجود نسبت خسارت در سال ۲۰۰۸ معادل ۹۹٪ بوده است.^۱

البته طرح‌های جدید در کانادا از جمله برنامه تثبیت درآمد کشاورزان^۲، جایگزین برنامه‌های تثبیت درآمد خالص^۳ و برنامه درآمد مزارع در کانادا^۴ شده است.

● **تثبیت درآمد خالص:** نوعی سیستم حمایتی در قالب طرح بیمه متکی بر حساب پس‌انداز بانکی با شرایط خاص است. در این طرح میزان درآمد کشاورزان مدیریت و تنظیم می‌شود.

● **برنامه درآمد مزارع در کانادا:** یک نوع طرح حمایتی در مقابل پیامدهای عوامل خسارت‌زا بوده که در

۱. آمار ارائه شده با توجه به مستندات موجود در طرحنامه‌های طبقه‌بندی شده در واحد تحقیقات صندوق بیمه محصولات کشاورزی اخذ شده است.

2. CAIS
3. NISA
4. CFIP

سال ۱۹۹۸ به اجرا درآمد و در سال ۲۰۰۴ طرح CAIS یا برنامه تثبیت درآمد کشاورزان جایگزین برنامه‌های قبلی شده و در سال‌های اخیر نیز همچنان در برخی از مناطق در قالب طبقه‌بندی معرفی شده اجرا می‌شود.

- فرانسه

در فرانسه نیز حمایت‌های دولت توسط صندوق ملی تأمین خسارت ناشی از عوامل اقلیمی^۵ پرداخت می‌شود، منابع این صندوق هم توسط کشاورزان و هم دولت تأمین می‌گردد.

- ونزوئلا

در این کشور محصولات کشاورزی از طریق مزارع تجاری که مکانیزه هستند، تولید می‌شود. در این مزارع، کاشت و برداشت محصولات کشاورزی توسط ماشین‌های ویژه کشاورزی صورت می‌پذیرد و بخش کشاورزی در این کشور از تکنولوژی بالایی برخوردار است و سرمایه‌گذاری در خور ملاحظه‌ای در بخش کشاورزی هم توسط بخش خصوصی و هم توسط سرمایه‌گذاری خارجی صورت گرفته است.

در این کشور، شرکت بیمه کشاورزی در سال ۱۹۸۴ به منظور حمایت از کشاورزانی که امکان بیمه شدن از طریق بخش خصوصی را نداشتند، پایه‌گذاری شد که این هدف بعدها تغییر کرد و در حال حاضر فعالیت شرکت در جهت پوشش وام بانکی کشاورزان متمرکز شده است. ولیکن شرکت‌های بیمه‌گر خصوصی نیز در جهت جذب سرمایه‌گذاری و ارائه تضمین، فعالیت چشمگیری در این حوزه دارند.

- آمریکا

در این کشور نیز تاریخچه بیمه کشاورزی به وسیله بخش دولتی به سال ۱۹۳۸ برمی‌گردد. یکی از تغییرات اساسی در بیمه محصولات کشاورزی آمریکا، تشویق بخش خصوصی در بازاریابی بیمه‌نامه‌های محصولات کشاورزی و تأمین بیمه اتکایی توسط دولت فدرال در سال ۱۹۸۰ بود (Report of examination of ... , 2008).

5. Fonds National de Gestion des Risques en Agriculture

بدون حمایت و دخالت دولت صورت نمی‌پذیرد و حتی در کشورهایی که بیمه محصولات کشاورزی به شکل خصوصی و بازرگانی (تجاری) عرضه می‌شود (از جمله اسپانیا، آمریکا، شیلی، نیوزلند، ایتالیا، سوئیس، پرتغال)، این امر با حمایت دولت به‌عنوان بیمه‌گر اتکایی تحقق یافته و امکان‌پذیر شده است (نیکویی، ۱۳۸۸).

در کشورهایی چون فیلیپین، پاکستان، فرانسه و ونزوئلا، حجم وسیعی از بیمه محصولات توسط دولت احاطه شده و با ساختار دولتی و حمایتی صورت می‌پذیرد و در کشورهایی چون ژاپن، هند و ... با ساختاری متفاوت‌تر از سایر کشورها و در سطوح متفاوت و از طریق تعاونی و صندوق‌های دولتی این امر صورت می‌پذیرد که در نهایت در این کشورها نیز دولت با اتکایی کردن از طریق خسارت تحت پوشش فدراسیون‌ها وارد عمل می‌شود و

در حال حاضر بیش از ۱۴ هزار نمایندگی و ۱۷ شرکت خصوصی در امر بیمه محصولات کشاورزی در آمریکا فعالیت می‌کنند و نمایندگی‌ها، عوامل فروش بیمه‌نامه‌ها هستند، آنها میزان تولید واقعی کشاورزان را محاسبه و میزان حق بیمه مناسب برای بیمه‌نامه‌ها را تعیین می‌کنند. برای آنکه کشاورز بتواند از یارانه دولت فدرال استفاده کند باید صدور بیمه‌نامه‌های خصوصی مطابق با استانداردهای تعیین شده و نرخ‌های دولت فدرال باشد و شرکت‌های بیمه خصوصی در بخشی از موارد تمام ریسک و در برخی موارد قسمتی از آن را به‌صورت اتکایی مستقیماً به دولت فدرال منتقل می‌کنند.

در نهایت با توجه به موارد اشاره‌شده و بررسی تجارب کشورهای مطرح، در هیچ یک از کشورهای مورد بررسی بیمه محصولات کشاورزی به شکل تجاری و

ریسک‌های موجود را تحت پوشش قرار می‌دهد.

۳. نتیجه‌گیری

تجربه بسیاری از کشورها در زمینه بیمه محصولات کشاورزی نشان می‌دهد که در هر یک از مناطق، متناسب با نوع ساختار بیمه‌ای و همچنین نقش و جایگاه بخش کشاورزی، توجه ویژه‌ای به تحت پوشش قرار دادن محصولات کشاورزی شده است و با توجه به آنکه اساساً ساختار بیمه‌ای هیچ کشوری را در این زمینه نمی‌تواند در کشور دیگری کپی و پیاده کرد- چرا که شرایط و ویژگی‌های جغرافیایی و سطح زیر کشت منطقه (موقعیت آن)، دانش کشاورزی و توان عملیاتی و امکانات و سرمایه و توان مالی در این زمینه نقش بسیار مهمی در بروز و همچنین کنترل ریسک‌های کشاورزی و همچنین کاهش آن ایفا می‌کند- از این رو پذیرش چنین ریسک‌هایی در کشور نیازمند شناخت کافی و لازم از میزان محصول و شناسایی دقیق ریسک و تحلیل آن دارد و در سطحی بالاتر توانگری شرکت‌های بیمه بازرگانی در پذیرش چنین ریسک‌هایی بسیار حائز اهمیت است. بر این اساس می‌توان جمع‌بندی نمودار ۱ را با توجه به بررسی صورت گرفته نسبت به عوامل مؤثر بر فرایند بیمه‌گری در بخش کشاورزی نشان داد.

از سوی دیگر با توجه به گستردگی خسارت احتمالی در صورت تحقق خطر با توجه به سطح و دامنه آن، صندوق بیمه توان پذیرش چنین ریسک‌هایی را نداشته و ندارد. از این رو همان‌طور که در اکثر کشورهای مورد بررسی نیز مشاهده شد، دولت به عنوان بیمه‌گر اتکایی و مهم‌ترین بخش حمایتی، عهده‌دار این امر است. در ایران صندوق بیمه محصولات کشاورزی و همچنین کارگزاری‌های مربوط و وابسته به آن (که غالباً به شکل اختصاصی فعالیت می‌نمایند) نسبت به بیمه کردن محصولات کشاورزی اقدام می‌کنند و از محل جمع‌آوری حق بیمه‌ها (که بخشی از آن توسط بیمه‌شده و بخش دیگر آن توسط دولت پرداخت می‌گردد) در صورت بروز خسارت زیان وارده را جبران می‌نمایند که تاکنون با توجه به

مذاکرات به عمل آمده میزان خسارت‌های وارده (باتوجه به شرایط اقلیمی و منطقه جغرافیایی و شرایط جوی و سطح زیر کشت محصول در ایران و بروز حوادث از قبیل خشک‌سالی‌های فصلی و عدم بارش باران در برخی از مناطق و در برخی موارد طوفان و بارش تگرگ) بیش از انتظار بوده و همواره دولت با پرداخت‌های خود زیان‌های وارده را جبران نموده است.

نکته‌ای که در اینجا لازم به ذکر است عدم حضور جدی شرکت‌های بیمه بازرگانی در فعالیتهای بیمه کشاورزی به طور مطلوب و کاراست. با وجود آن که با توجه به (بند ۳ ماده ۲۲) قانون بیمه ایران فعالیت بیمه کشاورزی مجاز شمرده شده است، به نظر می‌رسد به دلیل دامنه ریسک بالا و عدم توان فنی و مالی لازم و همچنین گستردگی ریسک و عدم توانایی جبران خسارت در هنگام تحقق خطر مورد بیمه و همچنین فقدان توانایی ارزیابی صحیح از ریسک‌های موجود در این بخش همانند بسیاری از کشورها، دولت به عنوان بیمه‌گر اتکایی در خصوص بیمه محصولات کشاورزی وارد عمل می‌شود.

لازم به ذکر است در برخی از رشته‌های کشاورزی از جمله دام و طیور و همچنین بیمه شتر مرغ اقداماتی صورت گرفته است که در نهایت حمایت اصلی بیمه‌ای در این موارد نیز توسط دولت صورت می‌پذیرد و از آنجا که متولی بیمه محصولات کشاورزی در ایران و به عبارتی بیشترین حجم فعالیت در این خصوص توسط صندوق بیمه محصولات کشاورزی صورت می‌پذیرد، تشکیل کارگروه‌های تخصصی جهت ارائه الگوهای مناسب بیمه‌ای با توجه به شرایط موجود و همچنین تعاریف بیمه بازرگانی با در نظر گرفتن حاشیه سود بازرگانی و عملیات اتکایی در قالب همکاری با شرکت‌های بیمه بازرگانی (دولتی و خصوصی) تحت نظارت بیمه مرکزی ج.ا.ا به عنوان نهاد ناظر بیمه‌ای در کشور توصیه می‌گردد که همچنان در برخی موارد اجرائی و در مورد برخی از محصولات نیز مراحل آزمایشی خود را سپری می‌کند.

Government Accountability Office.

9. *Report of examination of American Agricultural insurance company*, 2008. Viwed 10 Jun 2012<<http://www.in.gov>>.

10. Sekhar, C.S., 2003. *Volatility of agricultural prices_ an analysis of Major international And Domestic markets*. Working Paper. no,103. Indian Council for Research on International Economic.

منابع

۱. خانی، ن.، ۱۳۸۹. شناسایی موانع و ارائه راهکارهای توسعه بیمه محصولات کشاورزی در بخش کشاورزی از مسیر بررسی تأثیر آن بر رشد بخش کشاورزی. مجموعه مقالات هفدهمین کنفرانس بیمه و توسعه، انتشارات پژوهشکده بیمه، آذرماه ۱۳۸۹.

۲. دهقانی، ع.، ۱۳۸۳. سازوکارهای نظارت کارابر عملیات بیمه محصولات کشاورزی در ایران. توسعه و امنیت سرمایه‌گذاری، ۲۶ و ۲۷ دی‌ماه. صندوق بیمه محصولات کشاورزی.

۳. مستندات موجود و طرح‌های پژوهشی در واحد تحقیقات صندوق بیمه محصولات کشاورزی.

۴. نیکویی، ع.ر.، ۱۳۸۸. بررسی سازوکار کاهش پیامدهای منفی اجرای طرح تحول اقتصادی بر بخش کشاورزی از راه نظام بیمه محصولات کشاورزی. فصلنامه پژوهشی بیمه و کشاورزی، ش ۲۰ و ۱۹.

5. Dandekar, V.M., 1976. *Crop Insurance in India: Economic and Relations*, New Delhi: India Political Weekly. June 26.

6. Donoghue, O., Robert , E.M. and Key, N. '2009. Did the federal crop insurance reform act alter farm enterprise diversification?. *Journal of Agricultural Economics*, vol.60, no.6.

7. Ethan, L., 2011. *Supply and effects of specialty crop insurance*, NBER Working Paper. no.16709.

8. General Accounting Office 2007, *Crop insurance: Continuing efforts are needed to improve program integrity and ensure program costs are reasonable*. GAO 07-819T, United States